

A rovat szerkesztője: Sebestyén Imre

Sorskérdéseink

„Az etnocentrikus gondolkodás sokkal inkább a szerbek sajátja, amennyiben több jogot vindikálnak maguknak, mint amennyit más népeknek megengednek. Erre engednek következtetni a nyelvhasználat és a kisebbségeket érintő kérdésekkel kapcsolatos más közvélemény-kutatások eredményei is.”

„Túlsúlyos csecsemő”

Kedvezménytörvény és EU-csatlakozás – A Le Monde elemzése

A kedvezménytörvény módosításával kapcsolatos jelenlegi helyzetet és az uniós csatlakozás után várható perspektivákat ismerteti a Le Monde 2004-ben Budapestnek le kell majd mondania a határon túl élő 3,5 millió magyar támogatásáról című cikkében.

Christophe Chatelot, a tekintélyes liberális párizsi sajtóorgánium munkatársa Az Európai Unió új határain felcímű, Budapestre keltezett tudósításában megállapítja, hogy a szomszédos országokban lakó magyaroknak szánt anyarsági támogatás nem összeegyeztethető az uniós szabályozással úgy, ahogy azt Magyarország elképzelte.

A cikkíró emlékeztet, hogy a 2002-es parlamenti választásokra sietősen tető alá hozott „státustörvény” egyidejűleg kínál gazdasági és szociális előnyöket azoknak a kisebbségi magyaroknak, akik olyan országokban élnek, amelyek Magyarországgal együtt lépnek be az uniósba 2004-ben (például Szlovákia és Szlovénia), vagy valamivel később (mint Románia), illetve a Szerbiában, Horvátországban és Ukrajnában élő magyar közösségeknek. A törvény a csatlakozási dátum közeledtével tartalmában fokozatosan kiürült, hogy összeegyeztethető legyen az uniós törvényekkel, tekintettel arra, hogy a tizenötök nem akarták ezt a nemzetiségi problémát integrálni a szerzetet új határain belülre.

Medgyessy Péter új, pragmatikus szocialdemokrata kormánya, amely megörökölte Orbán Viktoról ezt a mérgezett almat, az áprilisi választások megnyerése óta mindent megtehet, hogy megszabaduljon a „túlsúlyos csecsemőtől”.

Bárony András külügyi államtitkár tiszteletre méltóan minősítette a törvény eredeti célkitűzését, azt, hogy Magyarország bizonyítani kívánta szolidaritását a határain túl élő magyar kisebbségekkel, és jelenlegi lakóhelyükön kívánt segítséget nyújtani nemzeti identitásuk megszilárdításához, de egyúttal kemény ítéletként fogalmazta meg azt is, hogy technikailag a törvény szerencsétlenül volt kivitelezve, és elmaradt az érintett országokkal való konzultáció is.

A trianoni szerződéstől datálódó, kínzó probléma megoldására kidolgozott törvényt a magyar parlament a politikai választóvonalaktól függetlenül, szinte egységesen szavazta meg, Szlovákiában és Romániában viszont azonnal hatalmas vihar kerekedett körülötte 2001 nyarán.

A Le Monde cikkírója idézi Adrian Nastase román miniszterelnököt, aki szerint a kedvezménytörvényben megint azt rótták fel Romániának, hogy nem képes saját kisebbségeiről gondoskodni. A magyar és román kormányfő szimbolikus jelentőségű december 1-jei budapesti találkozója látványt borított a két ország közötti korábbi viharokra – írja a Le Monde. A tudósító hozzátette, hogy Mikuláš Dzurinda szlovák kormányfő egy héttel korábban becsapta az ajtót a Medgyessyvel való tárgyalásokon. Egy uniós diplomata értelmezése szerint arról van szó, hogy Szlovákia beért Magyarországot az uniós csatlakozás előszobájában, Románia viszont legfeljebb három év múlva kerülhet be, nem érdeke, hogy ádáz ellenséget szerezzen magának.

Budapest Brüsszelben is kudarcot vallott – írja a francia lap. Balázs Péter integrációs államtitkár közlése szerint kötelezte magát, hogy a 2004-es belépés időpontjában hatályon kívül helyez minden olyan előírást, amely nem kompatibilis az uniós törvényekkel. Ez a helyzet az etnikai alapon bázisított munkavállalási joggal is – hangsúlyozta a cikkíró.

A 2002. január 1-jén életbe lépett ambiciózus kedvezménytörvény végül is „számárbóknét” zsugorodott össze – állapítja meg Chatelot.

Hasonlóságok és különbségek

A társadalmi problémák súlyosságának megítélése Vajdaságban a szerbek és a magyarok körében – Bizakodóbbak vagy borúlátóbbak-e az emberek az októberi fordulat után?

Vizsgálatunkban arra kértük az anket alanyait, hogy értékeljék néhány általunk kiválasztott társadalmi probléma jelentőségét. Az értékelés alapjául szolgáló problémák a következők voltak: infláció, munkanélküliség, az életszínvonal csökkenése, nemzetiségi kérdés, bűnözés és korrupció, az emberi szabadságjogok, kisebbségi jogok, társadalmi reformok, társadalmi egyenlőtlenség, az Európától való lemaradás. Azért esett a választásunk ezekre a problémákra, mert korábban már szerepeltek a térségben végzett hasonló közvélemény-kutatásokban, így összehasonlítás alapjául szolgálhattak számunkra.

Az általános problémák értékelésére vonatkozó kérdésünk így hangzott: „Mennyire tartja Ön lényegesnek az alábbi problémákat? A táblázat megfelelő helyére írja be a válasz számát! 1 – nem lényeges, 2 – kevésbé lényeges, 3 – lényeges, x – egyéb válasz.”

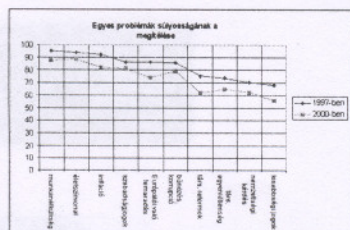
Először is érdekelte bennünket, hogy a polgárok milyen jelentőséget tulajdonítanak egyes társadalmi kérdéseknek, és fontosságuk szerint hogyan rangsorolják ezeket. Ezen túlmenően érdekel bennünket az is, hogy a jelzett problémák percipiálásiában (értékelésében) és prioritásában (rangsorolásában) van-e valamilyen különbség a magyar és a szerb lakosság között. Továbbá szeretnénk volna választ kapni arra a kérdésre is, hogy vajon változott-e és ha igen, miben és mennyiben változott meg a vizsgált társadalmi közeg szemléletmódja az 1999-es szerbiai politikai fordulatot követően.

Lássuk előbb az 1997-es, majd pedig a 2000-ban végzett felmérés eredményeit. 1997-ben 306, 2000-ben 318 személynek tettük fel ugyanazokat a kérdéseket Vajdaság egyes lakosságú településein egy minden szempontból reprezentatív mintán alapuló felmérés keretében.

	nem lényeges	kevésbé lényeges	lényeges	egyéb válasz
infláció	0.65	5.88	92.15	1.96
munkanélküliség	1.30	1.96	95.09	1.63
életszínvonal	0.98	4.57	93.46	0.98
nemzetiségi kérdés	1.96	25.81	70.26	1.96
bűnözés, korrupció	1.96	11.43	85.62	0.98
szabadságjogok	2.94	11.76	86.27	0.98
kisebbségi jogok	4.90	24.18	68.30	2.61
társ. reformok	2.61	20.26	75.16	1.96
társ. egyenlőtlenség	2.94	21.89	73.85	1.30
Európától való lemaradás	3.26	9.15	86.27	1.30

	nem lényeges	kevésbé lényeges	lényeges	egyéb válasz
infláció	1.25	12.26	82.07	4.40
munkanélküliség	0.31	8.17	87.73	3.77
életszínvonal	0.31	7.23	88.67	3.77
nemzetiségi kérdés	5.97	26.10	62.26	5.66
bűnözés, korrupció	0.94	16.03	78.93	4.98
szabadságjogok	1.25	11.63	81.13	5.97
kisebbségi jogok	8.49	27.67	55.66	8.17
társ. reformok	3.77	27.67	61.63	6.91
társ. egyenlőtlenség	4.08	24.84	64.77	6.28
Európától való lemaradás	1.88	18.55	74.21	5.34

Amint a táblázat adataiból, illetve a mellette grafikomból látjuk, a két időpontban készült felmérés eredményei eltérőek. Az első felmérésünk utalja a régió lakói nagyobb fontosságát tulajdonítottak az egyes társadalmi problémáknak, mint néhány évvel később. Az 1999-es októberi fordulatot követően a megkérdezettek közül az egyes problémákra vonatkozóan többen válaszolták azt, hogy „nem lényeges” vagy „kevésbé lényeges”, illetve többen tértek ki a választás elől, mint a fordulat előtt. Ezt a változást értékelhetjük úgy, hogy az elemzett problémák aktualitása csökkent, de jelezhet nagyobb fókusz iránt, közönyt is az anket alanyai részéről.

A társadalmi problémák hierarchiája viszont változatlan maradt a két felmérés közötti időszakban, lényeges szemléletváltás tehát nem történt. Mindkét időpontban a munkanélküliséget (95,09–87,73) és az életszínvonal romlását (93,46–88,67), az inflációt (92,15–82,07) helyezték az első három helyre, majd sorrendben az emberi szabadságjogokat (86,27–81,13), az Európától való lemaradást (86,27–74,21), a bűnözést és korrupciót (85,62–78,93), a társadalmi reformokat (75,16–61,63), a társadalmi egyenlőtlenséget (73,85–64,77). A sort mindkét időpontban a nemzetiségi kérdés (70,26–62,26) és a kisebbségi jogok kérdése (68,30–55,66 százalék) zárta, mint a többinél kevésbé súlyosnak vélt problémák.

Lássuk ezek után az etnikai hasonlóságokat és különbségeket. Az összesítést alapul a 2000-ban végzett felmérésünk szolgált, amelyben 624 személy vett részt, közülük 323 magyar, 228 pedig szerb nemzetiségű.

	nem lényeges	kevésbé lényeges	lényeges	egyéb válasz
infláció	1.54	8.97	86.99	2.78
munkanélküliség	0.92	3.09	93.18	2.78
életszínvonal	0.92	6.19	90.09	2.78
nemzetiségi kérdés	2.78	17.95	75.23	4.02
bűnözés, korrupció	1.54	10.52	84.82	3.09
szabadságjogok	1.23	7.43	88.23	3.09
kisebbségi jogok	3.09	10.52	82.35	4.02
társ. reformok	2.16	20.12	73.99	3.71
társ. egyenlőtlenség	1.54	17.95	77.39	3.09
Európától való lemaradás	1.23	12.69	83.28	2.8

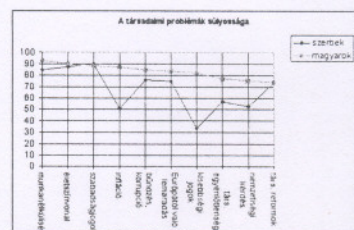
	nem lényeges	kevésbé lényeges	lényeges	egyéb válasz
infláció	0.87	10.52	86.96	3.94
munkanélküliség	0.87	8.77	87.28	3.07
életszínvonal	0.43	7.01	89.91	2.63
nemzetiségi kérdés	6.57	37.71	50.87	4.82
bűnözés, korrupció	1.75	19.73	75.87	2.63
szabadságjogok	3.50	16.22	75.5	5.26
kisebbségi jogok	12.28	46.05	33.33	8.33
társ. reformok	4.82	31.14	57.01	7.01
társ. egyenlőtlenség	7.01	33.77	53.07	6.14
Európától való lemaradás	3.94	17.10	73.68	5.26

A társadalmi problémák súlyának megítélésében jelentős eltérés tapasztalható a szerbek és magyarok között. A magyarok a felsorolt problémák mindegyikét fontosabbnak, jelentősebbnek tartják, mint a szerbek. De a legfontosabb problémák között a szerbek rangsorolásában is.

A magyarok a munkanélküliséget (93,18) és az életszínvonal romlását (90,09) tartják a leg súlyosabb társadalmi problémának, a szerbek viszont az emberi szabadságjogok biztosítását (89,91). A magyarok 86,99 százaléka az inflációt, 82,35 százaléka a kisebbségi jogokat, 75,23 százaléka a nemzetiségi kérdést is igen fontosnak tartja. Velük ellentétben a szerbek felét (50,87) foglalkoztatja csak az infláció gondolata, a nemzetiségi kérdés 52,07 százaléka, a kisebbségi jogok biztosítását pedig mindössze egyharmaduk (33,33%) tartja fontosnak.

A bűnözés és a korrupció megítélésében a magyar és a szerb válaszadók hasonlóképpen vélekednek, a magyarok azonban súlyosabbnak ítélik meg a helyzetet (84,82), mint a szerbek (75,87). Ez a helyzet az Európától való lemaradás kérdésének a megítélésében is: a magyarok 83,28 százaléka tartja ezt sú-

lyos problémának, míg a szerbeknek a 72 százaléka. Teljes megegyezés a két etnikai csoport között a társadalmi reformok megítélésében mutatkozik: a magyarok 73,99, a szerbek 73,68 százaléka tartja fontosnak.

A különbség a két etnikai csoport között a kisebbségi jogok fontosságának megítélésében 50 százalékos (49,02), a nemzetiségi kérdés megítélésében pedig 22,16 százalék. Ennek alapján arra gondolhatnánk, hogy a magyarok számára – hátrányos helyzetükből adódóan – a kisebbségi jogok és a nemzetiségi kérdés minden másnál fontosabb, míg a szerbeket ez a kérdés kevésbé foglalkoztatja. Ez a feltevés azonban nem állja meg a helyét. A magyarokat aligha lehet nemzeti elfogultsággal vádolni, hiszen a problémák rangsorolásában a kisebbségi jogok a hetedik, a nemzetiségi kérdés pedig a kilencedik (!) – az utolsó előtti – helyen áll.

Az etnocentrikus gondolkodás sokkal inkább a szerbek sajátja, amennyiben több jogot vindikálnak maguknak, mint amennyit más népeknek megengednek. Erre engednek következtetni a nyelvhasználat és a kisebbségeket érintő kérdésekkel kapcsolatos más közvélemény-kutatások eredményei is. A Magyar Szó 2002. november 8-i száma közli például a SCAN közvélemény-kutató ügynökség eredményeit a nyelvhasználatról és a kisebbségeket érintő egyéb kérdésekről. Arra a kérdésre például, hogy a Vajdaságban hivatalos nyelvként a szerb mellett a nemzeti kisebbségek nyelvét is használni kellene-e, a megkérdezettek 21,3 százaléka válaszolt igennel, 31 százaléka szerint elég, ha csak a szerb a hivatalos nyelv, 25,7 százaléka egyes községekre korlátozná a kisebbségek hivatalos nyelvhasználatát, 3,7 százalék pedig nem válaszolt a kérdésre.

A közvélemény-kutatás eredményei szerint Vajdaság polgárai eléggé szűkebbnek mutatkoztak a más nyelvű oktatás lehetőségével kapcsolatban is. A megkérdezettek 11,7 százaléka gondolkozik úgy, hogy Vajdaság területén oktatni kellene a kisebbségek nyelvén is, 21,8 százaléka úgy vélekedett, hogy elegendő a szerb nyelvű oktatás, ugyanennyien (21,6 százaléka) bizonyos községekben a szerb nyelvű oktatás mellett megengednék a más nyelven történő oktatást is, 15 százaléka ezt a kisebbségek lélekszámától ténny függővé, 2,8 százalék pedig nem tudott válaszolni.

Ma, valamivel több mint két évvel a milosevici rendszer megbuktatása után, úgy tűnik, hogy a szerbek még mindig nincsenek tisztában a nemzeti kérdés, a kisebbségi jogok és a nyelvhasználat fontosságával.

Reménykedésre ad okot viszont az a körülmény, hogy a magyarok mellett a szerbek is súlyos társadalmi problémának tartják a bűnözést és a korrupciót. Jelentős fejleménynek számít ez a kriminalizált jogszárv társadalomban. Igaz, hogy az új demokráciának mindmáig nem sikerült még egyetlen maffiafejezt sem letartóztatnia, s a jogbiztonságtól és a közelet tisztaságtól még messze van Kis-Jugoszlávia, biztató viszont, hogy a polgárokat (a magyarok 84,82, a szerbek 75,87 százalékát) nyugtatja ez a probléma.

Dr. HÓDI Sándor

A fenti írás részlet a nemzeti önismeret, a helyi identitás, a területi kötődés és az etnikumok közötti kapcsolatok vizsgálatával foglalkozó komplex kutatási anyagból. A tanulmány az Arany János Közalapítvány támogatásával készült.